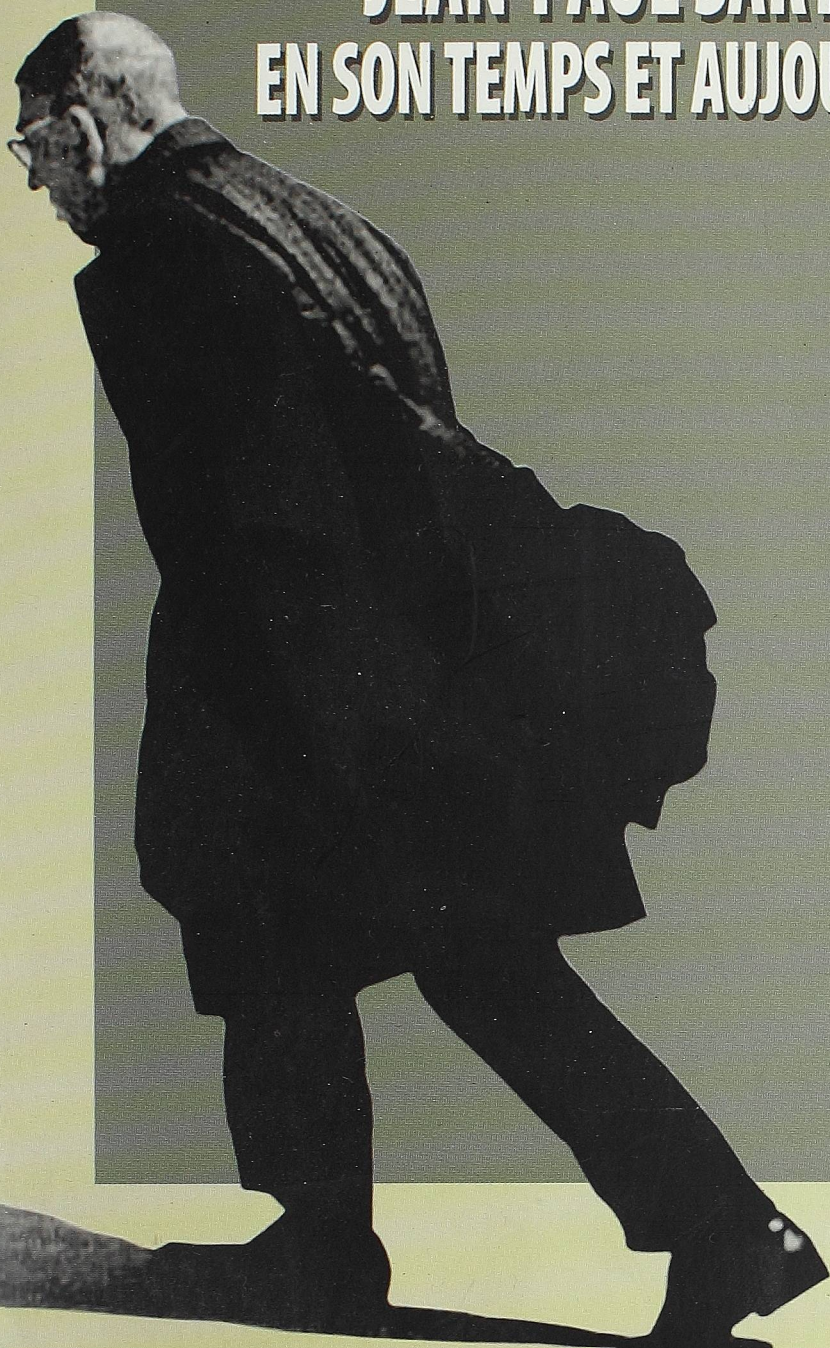

**ЖАН-ПОЛ САРТР
У СВОМ И НАШЕМ ВРЕМЕНУ**

**JEAN-PAUL SARTRE
EN SON TEMPS ET AUJOURD'HUI**

ŽAN POL SARTR

Iza zatvorenih vrata

Reditelj:
MIRA TRAILOVIĆ

Prevod:
MILENKO ŠUVAKOVIĆ

Kostimi:
MIRA GLIŠIĆ

L I Č A

po redu izlaska na scenu

Portir	{	KARLO BULIĆ
		MILORAD SAMARDŽIĆ
Žozef Garsen	{	BRANKO PLEŠA
		MARIJAN LOVRIĆ
Ines Serano		MARIJA CRNOBORI
Estela Rigo		OLGA SPIRIDONOVIĆ

Huis-clos

Атеље 212, 24.01.1957.

Музеј позоришне уметности, Београд

Александар Јерков
Филолошки факултет – Београд

НИШТА. О МРТВОМ САРТРУ.

Једна немогућа успомена на оно што се није догодило

Како ништа не рећи а да се не каже *Ништа*?

Ако је тако, најбоље је одмах признати: нема шта да се каже. Или, то што се може рећи ништа не казује. Треба рећи превише, више него све, а може се рећи *Ништа*. Може се рећи *Биће и Ништа*, или *Ђаво и Господ Бог*, може се рећи *Зид и Речи*, *Муве и Одлагање*, може се рећи *Ситуације и Модерна времена*, или *Прљаве руке и Путеви слободе*, *Имагинарно и Критика дијалектичког ума*, чак *свети Жене и идиот Флобер*... Оно најважније у тој игри ређања наслова, оних занимљивијих од програмских тврдњи о егзистенцијализму и марксизму, није казано. Све то подсећа на нешто што је било важно, све су то трагови једне дуге, бурне епохе, но оно што је у самом средишту догађаја филозофије егзистенције и политичке акције, литературе и ангажмана, позоришта и театарне присутности у јавном животу, једна страховита анти-метафизичка метафизика тренутка, личне воље и избора, сусрет са целином која се после Хегела може само иронично именовани *дух епохе*, суштина Бића (што је такорећи плеоназам) у егзистенцији, феноменолошки разумљена и предочена, симболички подстакнута и означена, све то што је заправо најважније, остаје негде далеко, изван академског дискурса и јубиларног присећања, остаје неприступачно, остаје тамо где је све то било живо и где је пленило савременике, где је то било печат стављен на родно место једног прошлог, избледелог времена, и где није успело, где га више нема, где је ишчезло и где влада неко олакшање што свега тога више нема, што се империјална воља и моћ капитала, малограђанско самопоштовање, више ни на тај, неуспели начин не узнемиравају. Сартр је знак који више не значи, чак ни својим одсуством. Оно што је означено тог знака више се не означава, више нема ништа, нарочито нема *Ништа*.

Изазов филозофије егзистенције је заборављен, у западњачкој свести све се свело на парapolитички, празан дијалог о људским правим који прикрива размену власништва и власти. Сартр је заборављен, сведен на пропалог левичара, јер филозофија егзистенције не сме да продре у банке и до оних који

се старају о токовима финансијског капитала, а ако продире, мора да се преобрати у марксизам и самим тим пропадне као егзистенцијализам, да пропадне у филозофији непрофитне стопе, насилном акту без поштовања према обичности свакодневице који на крају завршава као свакодневна обичност насиља. Филозофија профита збрисала је филозофију егзистенције, филозофија историјске акције изгубила је сваку вредност на савременој берзи.

Парадоксални спој, непотпуна дијалектика општег и посебног, осујеће-ни хегелијански преокрет, све је то опис нужне противречности Сартровог делања, мишљења и писања. Изворни лик филозофије егзистенције одређен је емоционално, а марксистичка трансформација егзистенцијализма почива на рационалној потрази за изгубљеним друштвеним контекстом. Зашто је тај контекст изгубљен, није ли у тој аисторијској и предпојамној визири егзистенције заправо укинута могућност појединачне општости, тј. појма човека као живог средишта онога што види и онога што је виђено у себи и у другоме? Није ли управо у ограничавању друштвеног смисла егзистенције, тиме што је она сужена на основ појединачног људског бића, ишчезла преко потребна општост? Сартр је заборављен јер није открио егзистенцијалистички ангажман као револуцију осећајности, већ је осећај за ангажман предочио као програм револуције егзистенције. Опет крупан хегелијански промашај, још једна супституција у којој марксизам не стиче достојанство живота, а живот губи достојанство преокрета поретка света. Није се догодило оно што је најважније, па је отуда све што се догодило остало неважно, само пролазан утисак. Утисак који је нагло избледео.

Оно што треба да буде речено увек почива на сећању и на снази сећања, а сећања нема уколико утисак није био довољно јак да због упечатљивости све чега се треба сећати настави да траје и након што се све догодило и завршило, прошло и више га нема. Сартровско ишчезнуће прошлости корен је његовог сопственог ишчезнућа. Сећање је распето између личног, као интимне протребе, и општег, као друштвено структуриране успомене. Нема шта да се каже уколико нема опште потребе да се сећамо или се не признаје важност но само право на сећање. Уколико се само лично присећамо друштвено заборављеног Сартра то није сећање, то је заправо коначни заборав. Није могуће сетити се онога што је нужно заборављено, само се може заборавити оно чега се треба сећати. Сартр, заборављени левичар распет између совјета и Алжираца, између Кубанаца и маоиста, марксистички феноменолог, идеологизовани хусерлијанац, дневнополитичким страстима обузети хајдегеријанац, феноменолошки приповедач који обједињује историју романа од Дефоа до Селина, од Стендала до Рилкеа, од Балзака до Пруста, приповедач коме је потребан облик у којем се роман враћа егзистенцијалном дневнику... Нема шта да се каже уколико се пристаје на то да филозоф посто-

ји као филозоф, приповедач као приповедач, уредник и критичар само као то што јесу, ако човек нема право на дух епохе и негацију духа времена, модерних времена, надасве модерних. Толико је било модерног у том добу, толико је Сартр био сав у *Модерним временима*, да је од силне бриге око напретка потамнела најважнија идеја модерности: човек. Човек није преживео модернизам, а Сартр је обузет пеном дана, између моралне резигнације и протеста, између пркоса ауторитету до границе хапшења и пристајању на сопствени ауторитет, између тероризма ума и бомби које су подметали тамо где је станавао, пропустио да примети кризу појма човек. Све време је гледао управо отуда, а није видео то одакле гледа: одсуство човека. Тражећи да се мисли у човеку и за човека, остао је управо без тога, без човека.

Ето где је коначни разлог што је оно што је најважније изостало: оно чему је све посветио, то је нестало. Тамо где је био човек, као највреднији нововековни појам, и где је у појму човека све требало да буде смештено да би тај појам разорила и у нешто боље, непојамно, претворила егзистенција, тамо је, далеко од очију филозофије егзистенције, човек ишчезавао. Покушај да се криза појма човека у двадесетом веку разреши наглашавањем егзистенције као темеља Бића, без обзира на класну надоградњу и покушај наоружавања дијалектичким умом, заказао је. Криза човека остала је изван догађаја који се може назвати Сартр. Сартр је догађај који се у ономе што је за њега најважније није догодио. Сартр је мислио одсуство егзистенције из филозофије и није приметио одсуство филозофије у човеку, изостанак епохалне слике човека у самој мишљењу о човеку. Аисторизам је деисторизовао самога себе и остао без себе: човек без човека. Док је човек мислио све, био је чак и када је скривен у тој релацији заправо изложен. А када је требало да његова изложеност буде раскривена да би он сам, човек, био мишљен, он је ишчезао и остало је све осим њега. Криза човека у нихилизму модерних времена и изостанак човека на крају двадесетог века, све је то прошло мимо Сартра удубљеног у последњи велики покушај заснивања и обнове филозофије, а још више изгубљеног у дневним догађајима у којима само привидно егзистенција сустиче саму себе. Затрпавање празнине ангажманом није успело, на крају је празнина однела сав ангажман.

Догађај Сартр није се догодио не само зато што је успех најгори непријатељ и што је ужас популарности спречио да криза у мишљењу и писању буде јача него криза јавне подршке и неслагања, већ се није догодио и зато што двострука укорењеност у мишљењу и писању, у феноменологији и марксизму, заправо прикрива унутрашњу проблематику појма човека: ту где је контроверза морала да буде у самом појму човека, дакле егзистенције као такве, она је била еидетски закриљена или замењена расправом о суштини и класној свести, својству и дијалектици, присутности и моралу, постојању и избору. Сартр је у опису егзистенције повлађивао осећању човека у свету, са

једне стране, а потреби политичког ангажмана које је томе осећању супротно, са друге.

Сведено на најпростији облик дилеме, то би се могло рећи и на начин који би свако могао да разуме: ако ћу умрети и ако је сваки трен постојања пролазан, што је основно сазнање а затим и доживљај егзистенције, чему онда утопизам настојања, што је основни став историјског деловања. Та скоро примитивна дилема ничим није разрешена и Сартр ју је свео на нужност избора. Управо зато што је и вољу да се не изабере свео на пуки ранг избора, оно што је најважније, криза појма човека, остала је изван хоризонта његовог мишљења и писања. Криза осећања и криза избора, питање осећајности и моралности, само су замена за оно чега нема: појма човека у хијерархији дискурса. Чим је човек престао да буде власник дискурса нашао се у његовој власти, ето још једне рђаве хегелијанске дијалектике.

Све се то види тамо где јака феноменолошка предилекција, рецимо у сарадњи, сусрету и дијалогу са Фукоом, не допушта да се отвори понор историје у којем се губи свака поузданост и свака ствар, понор мимо субјекта који се не може закрпити политичким ангажманом. Од меланхолије до одсуства субјекта пут води од мучнине и ангажованости до постисторијског човека. Човек као такав само је историја човека, а историја није ништа више него оно што није сам човек. У неразумљеној нужности избора, колико год то моралистички допадљиво изгледало, ишчекао је најважнији део неизабраности без којег је криза појма човек остала скривена. За Сартра је историја била савременост, а морал питање избора па субјект није дошао на ред да ишчезне, да се реисторизује и повуче из дискурса моћи да би остао права моћ дискурса.

Када Сартр у позном огледу о Киркегору, дакле на правом месту, скандал укидања субјективног у субјекту историје опише као дијалектику претварања у објект, у предмет студија уместо живе присутности, то шездесетих година прошлог века више није довољно. Али подсећа како ни Сартра не треба студирати, већ, уколико је то могуће, оживети. Оживети Сартра, то овде није могуће. Академски дискурс присећања поводом годишњице нити оживљава нити усмрђује. Сумњива Сартрова стогодишњица далеко је од живе историје, и то би било тако чак и да се на историјску сцену на којој је стајао Сартр нису попели неки полуфилозофи, полукомедијанти, Анри, Ален, Андре, којима као у лошем вицу ни имена нису довољно различита, а сврха им је иста. Ето и трагикомичног разлога да сећање није право сећање и да Сартра нема тамо где је био Сартр. Сад на његовом месту стоје бледе слике, неаутентичне копије, трећеразредни глумци, преучени, рђави ђаци. Колико Сартр није Волтер, упркос Де Голу који такође ипак није краљ, али личи упркос томе да ли то хоће и да ли му је Декарт ближи, толико оно што га је заменило хоће али не може да личи на Сартра па зато не личи нинашта док се

упиње да буде као Сартр. Ово што је остало после њега, то не мисли него пише, то не делује него се слика, то не значи него дозначује, пријављује, потказује. Ко је гледао беду Финкелкрота у малој сали Коларца, у којој као младим дивљацима говори о Ренану, што би још и прошло у некој гимназији на периферији Париза, а не уме да одговори ни на основно питање о Хегелу када га пита неко одиста упитан, тај не може да жали само зато што је између Сартрове и Финкелкротове посете Београду овде све изгубљено. Губитак је много већи. И тамо је изгубљено превише, ако не и све.

Са једне стране заборављени Сартр, са друге оно што је Сартр заборавио. Када би се између сећања и те заборављене заборављености могло пронаћи неко повлашћено место, онда би на овом скупу, данас, међу филозофима и романистима, театролозима и драматурзима, можда могао да се нађе и један улез у разговору присећања. Онај који се већ нашао и зато проблематизује свако присуство Сартровим одсуством. Имати право на Сартра а немати никакво право на радикалан, самоубилачки одлучан разговор о ономе што данас није тема, то је лаж академског дискурса. И на њу треба пристати једино непристајањем, у противном би смисао догађаја Сартр, чак и када се није догодио, био изневерен пре него што се дијалог и отвори. Дијалог је нужан управо између кризе појма човек и онога што уопште није тема неке годишњице, то зашто нас данас не тишти Сартр, зашто је скоро као да га није ни било.

Говорити о живом Киркегору, каже Сартр, заправо значи рећи да је Киркегор мртав, да је постао пуки предмет изучавања. Онда данас треба говорити о мртвом Сартру и о томе шта га је усмртило. Међутим, неку годину раније, после Мерло-Понтијеве смрти Сартр Мерло-Понтија назива живим без ове дијалектике која је доцније примењена на Киркегора. Што важи за Киркегора не важи за школског друга и саговорника, а Сартр није ни једно ни друго, ни жив као Киркегор, ни мртав као Мерло-Понти, он није само умро него је ишчезао заједно са својим добом. Све што је у том добу остало сумњиво, данас је помало везано за Сартра који се увек бавио најсумњивијим стварима и зато заувек остао сумњив. Сартр је сумњиви филозоф, сумњиви приповедач, сумњиви критичар епохе. Зато, о мртвом Сартру. Смрт је, каже Киркегор, толико упечатљива да јој још нико није одолео. Толико је упечатљива, оставља тако јак утисак на човека, да нико тог утиска не може да се ослободи; због тога се нико није вратио из смрти да о њој посведочи. Сартрово одсуство толико је упечатљиво да се не може посведочити. Одсуство, зато је то права тема. Шта је то одсутно код Сартра и Сартр као одсутност. Можда само то треба рећи, данас и у свакој другој прилици, у сваком па и овом тексту, Сартров најупечатљивији утисак је одсуство Сартра.

Сартр је тако добро сахрањен у забораву као да није ни филозоф ни писац, ни знак епохе. Сећање и његов изостанак, осујећено сећање и нужно

подсећање, све то, моћ и њено поништавање, све то уопште није безазлено. Сећање је место где пребива значај онога што је било и место са којег долази упозорење о стању духа, о духу времена, о стању нације. Шопенхауеровим речима, за потпуно душевно здравље потребно је беспрекорно сећање, а да нас ништа није толико опасно као сећати се. Дакле или избећи опасност, или се изложити болести. У сећању се јавља носталгија за прошлим која је опасна. То је, међутим, једна аутентична носталгија, не безопасна игра изгледелах слика. Зар је опасно сећати се Сартровог боравка у Београду и слике са управницом позоришта које игра Сартрове комаде, неким кога сви воле да се сећају, толико да некада изгледа као да ничега није ни било него само сећања на њу. Београдско тобоже грађанство, усред социјализма, на канабету са Сартром. Зар је опасно мислити о суду на којем је биограф социјализма седео до Сартра да би заједно судили империјализму, али не и себи? Тобоже морал у социјализму, усред комунистичке малограђанштине, за столом са Сартром. Сартр је знак једне заборављене прошлости, сећати се када не смеш свега да се сетиш значи упасти у онај раскол јавног и несвесног у којем тако лако, можда и нужно долази до повреда. Како се, далеко од сваког канабета и суда озледити Сартром?

Озледа јавног говора следи из неразрешиве противречности да је Сартр био омражен као егзистенцијалиста међу југословенским комунистима, а сада је омражен као левичар међу грађанским антикомунистима. Једнима је био симбол малограђанске декаденције која сва заглажена у питање егзистенције промашује класни и епохални смисао човековог постојања, а врлину слободе, пролетерске па онда и општечовечанске, олако замењује пуким гађењем, мучнином; другима је Сартр симбол комунистичке заслепљености која је мирисала на блискост стаљинизму, идеолошке заслепљености која промашује слободу егзистенције зарад условног релативизма људског избора, а види слободу тамо где је насиље. Довољно да Сартр остане нигде, као сваки рђави дијалектичар.

Данас мислити о Сартру, то је још допуштена историјска заблуда у избору важног предмета, али мислити Сартром, то је увреда јавног дискурса. Ко проговори мислећи уз Сартрове мисли, тај слободно може и да ћути, као што може да ћути рецимо уз Блоха и Маркузеа, али може да сања вукове и кочи се као госпођица Папенхајм. Тај о овоме времену и ако има шта да каже неће ништа рећи, овом времену се ништа, још, не говори, а после ће бити свеједно, штогод му се рекло. Зато је потребан лични преокрет, или још боље преокрет у личности. Онај на који свако има најмање права јер му је најприроднији и најлакши и јер никога не интересује. О Сартру за којег се нико не интересује најбоље је сведочити у ономе што је најмање интересантно. Управо то значи једна оваква, сентиментална и само личним очајем од сећања на-топљена слика: угао две новобеоградске улице занимљив само по томе што

иза њега дијагонално почиње парк кроз који се мора проћи на путу у школу, и што на њему постоји неки тврд, тежак, четвртаст стуб на који је био закачен саобраћајни знак (писало је *један смер* док неко није променио прву реч у безобразлук уобичајен међу павиљонцима који су се смејали као да то нема никакве везе са њима). Знак који ништа није означавао био је тако згодан за наслањање или клађење у вечерњим сатима. Ту се поред тог знака водила, као да никада није започета и као да још увек траје, врло рана, ђачка расправа о томе шта је живот и како га мислити, уз повремено надјачавање са знаком, а и међусобно. Поред тог знака водио је и пут до библиотеке у Студентском граду, а када је у тој расправи туђи отац поменут, да тај отац каже *сартр*, шта је то то *сартр*, да је то некакав егзистенцијализам, био је то пут до прве Сартрове књиге. *Егзистенцијализам је хуманизам*, можда је рекао отац који није тачно цитиран у расправи млађег и старијег дечака, али јесте пронађен наслов у тој врло раној знатижељи, па одушевљење да већ пише, у некој књизи, невеликој, као првом озбиљном предавању, све што овај прерано израсли малишан мисли да мисли. Ко сме и данас да буде тај малишан, коме упечатљивост рађања сопственог ума превазилази сваку зебњу да нико није избегао оно што долази напослетку? Шта било који малишан чије је дечије време истекло сме да буде? И ко још увек сме да пише и понаша се као да та расправа није замрла и била прекинута животом, одрастањем, удаљавањем? Ко може да не буде очајан што нити више има расправе, нити се било који текст може читати са истом страшћу? Зашто више ништа што напишемо нема право на постојање, зашто ни нас више нема? Није ишчезао само појам човека него је сав свет опустео без мишљења у којем се ствара и губи душа, људи су производи политичке воље и околности а не предилакције и потраге за смислом сопственог постојања.

Раднички крај Новог Београда, улица у којој живи данашњи градоначелник, станови са породицама ливаца и машинаца, полицајаца и војника, и једном службеничком зградом у средини, са фабриком лекова и топионицом туткала које ће једном бити измештене, али не пре но што се астма и алергија усаде у многу децу, воз који пролази насипом, у висини прозора, крај собе детињства у којој се расло и одрастало, машиновођа који нервозно свира, дубоко после поноћи, да му отворе сигнал и да уђе на станицу подно Бежанијске косе, станицу у којој је тај дечак, сопствени филозоф који само што је доспео до школске клупе, први пут видео миша, врло малог, сивог. Све је то тако лично и самим тим недостојно, јер где се не сме сећати Сартра, како бисмо се смели сећали себе и неподношљиво упечатљиве досаде између дечаштва и младихства, меланхолије младости која то није, не младост, него меланхолија. Дражи мучнине која делује тако примамљиво младој свести, упечатљивости идеје мучнине, да је постојање отворено за ту мучнину. Сартр припада тој тешкој успомени на почетак трагања, на непроналазивост, на

ово сада које нужним начином следи, и у којем се ништа није пронашло. Али, ето то је оно зашто ни Сартра нема, јер нема Ништа, има само ништа. Није проблем када нешто пропадне, то је сама историја, већ када оде у ништа. На то, такво, мало, сиво ништа не може се пристати, можда само тешко привићи.

Реч је о Сартру и о томе да не може бити речи о Сартру. О свему другоме може. Рецимо о детињству, нека то сада буде Русоово када се карактер формира у читању, како тврди у *Исповестима*. Тај Русоовски дечак, сам Русо, међутим, то смо сви ми и свако од нас ко је одрастао и настао у књигама, као што је то и седмогодишњи Сартр, који је човек из књига. Сартр је прво све прочитао, обликовао се између слова и речи, а затим је, као што то већ бива у тој врсти размене, писао живот. У тој размени, наравно, опет недостаје, увек због рђаве дијалектике, то што није живео написано. Ипак, писање је све време било дијалог са прочитаним. Свака Сартрова страница је велики дијалог са нечим што је прочитао, умео је да чита. Сартр је и био тако разнолик зато што је читао и био читан, зато што је био читљив. И био је читљив зато што је урадио све да буде читан.

Тај став, однос писања и читања, то је сама основа његовог програмског романа. Оног о којем се мора рећи више него да су му променили назив и зато је чувен као *мучнина*, што као *меланхолија* можда никада не би био. Дијалог са прочитаним крије се на скоро свакој страници, као што се и мистификује именима писаца и дела који не постоје.

Колико се раскрива алузијама и скривеним цитатима, толико је мимо те конкретности најважнији сам дијалог са писањем које претходи написаном. Сартр пише као да и то написано треба поново написати. Зато се у роману срећу онај који пише како мора, из позиције дневничког утиска, и онај који чита како хоће, из позиције незнање и одсуства поучавања, абecedним редоследом. Односно онај о коме се пише, маркиз прошлости и заводник, и оно што не може да буде свакоме приписано, изазазов јавном мњењу и малограђанском моралу: ако не шокира, то за Сартра не делује. У малограђанштину огрезло место и његова тривијална библиотека скривају саблазан која ипак мора на крају да се јави. Права саблазан је она која мора да оскврне децу, остало је само политичка баналност. Деца препуштена књигама су деца која не смеју бити препуштена књигама, али децу сблажњава све осим књига. Опет рђава дијалектика, па колико статус тела у његовом роману изазива позорност, толико сам смисао егзибиционизма, хомосексуалности и педофилије, не мање него живот жене као наложнице, остаје наличје читања: људи су једино што вреди, а ипак су толико гори од књига, које једино вреде јер су од људи и за људе. Увек иста рђава дијалектика јер је немогуће веровати а не веровати, делати а не делати, писати а не писати. Нарочито вреди књига које се не може написати, попут оне коју Сартров главни јунак пише и

која стоји пред нама у облику дневничког романа, али која хоће да тек буде написана па је зато програм за писање романа. Сартров програмски роман је књига о књизи која тек треба да буде написана, и премда је ту и премда је постигао сваку популарност, и она и Сартр морају да буду заборављени, јер обећање, о књизи која ће тек бити написана, није испуњено. Сартр је написао све што можда није морао, осим онога што је морао. И зато што није урадио то што је највише морао, написао роман бољи од свих романа, нема више шта да га чува у нашем сећању, из којег не бледе Хомер, Данте и Шекспир, нити Декарт, Спиноза и Хегел. Сартр се памти као оно што није Сартр.

Може се русоовски или сартровски, па чак и новобеоградски дечак, обликовати у читању. Али може ли човек заузети став воље да се тако обликује? Да ли прочитати библиотеку значи пронаћи себе или изгубити читав свет? Да ли изгубити читав свет значи повући се из њега да би се он поново нашао? Да ли истина тела, страст недозвољеног или нужног осећања дају довољно разлога да се читање ослободи моралне предрасуде и дозволи као такво? Један Сартров јунак стоји наспрам свега чиме је написано уграђено у темеље друштва, историје, културе, он чита онако како је једино и могуће, у настраности и потреби сопствене индивидуалности. Он је читање као такво, ослобођено сваке образовне сврхе изван моћи да се читањем образује. То треба да буде идеални читалац који не суди по предрасудама других, већ чита по редоследу који није означен. Он је читалац чији је систем читање остао изван друштвеног система. Чита све као такав, он чита јер је читање по себи то што треба да буде, и зато мора да буде толико неконвенционалан колико читање може да поднесе удаљеност од конвенције шта треба читати и зашто.

Не треба данас читати оно што треба читати, данас треба читати оно што не треба читати, нарочито оно што се не може читати а највише оно што се не може нечитати. Пронаћи оно што се не може нечитати није ствар састављања лектире него друштвене субверзије правом на самога себе и правом на то да се собом испуни празно место појма човек у хијерархији дискурса. Испуни собом у мери у којој је дискурс о човеку постао унутрашњи читањем свега онога што обликује и формира тај појам током векова. Човек који не чита, па самим тим не чита ни Сартра, нарочито не чита Сартра, он је заувек изгубљен. Ми можда јесмо изгубљени историјски и политички, или овај тренутак нашег постојања тако изгледа, али ништа није заувек изгубљено док се човек чува у читању. И отуда је читање Сартра, о стогодишњици, или у случајности младалачког трагања, неопходно човеку као таквом. То значи бити ту. Макар и само као то да сам за себе још увек остајеш ту где јеси. А свет, са светом бива оно што мора бити када га воде они које читају, него грабе. Плен ће остати план све док их не прочита. Сартр је покушао да то каже, али је говорио превише а оно најважније, то зашто је говорио, само је рекао.

Aleksandar Jerkov
Faculté de Philologie – Belgrade

RIEN. A PROPOS DE SARTRE MORT. UN SOUVENIR IMPOSSIBLE
DE CE QUI NE S'EST PAS PASSÉ
(Résumé)

Dans sa communication intitulée "Rien. À propos de Sartre mort. Un souvenir impossible de ce qui ne s'est pas passé", l'auteur souligne le plus grand problème surgi en cette année du centenaire de Sartre: le problème de l'absence de Sartre lui-même, le problème de son effacement et de son oubli. Les raisons en sont nombreuses, mais les deux essentielles proviennent de ce que Sartre même n'a pas défini clairement la relation de la pensée et de l'action. Comme à partir d'une mauvaise interprétation de la dialectique hégélienne, Sartre est passé par la phénoménologie pour aboutir à l'existentialisme et au marxisme, et c'est pourquoi, en écrivant sur la condition humaine dans le monde, il a omis de percevoir la crise de la notion qui porte sur l'homme.

La crise de la philosophie, du point de vue existentialiste, a couvert, à ses yeux, la crise de l'existence du pont de vue de l'humanité. Des controverses politiques à la négligence de l'histoire du discours sur l'homme, Sartre persiste en tant que programme qui n'a pas réussi à réaliser ce qu'il a prôné. Le roman le plus connu de Sartre n'est en effet qu'un programme qu'il faut réaliser: ce qu'il a écrit n'est pas encore ce qu'a prévu ce programme.

La relation entre la lecture, en tant que formation de l'homme, et l'écriture, en tant que programme de cette formation, est aussi vague et indéfinie que la relation entre la pensée philosophique et la crise de l'humanité. Les défis lancés à la mentalité des petits bourgeois, ou le besoin politique d'une action engagée et la nécessité de choisir en un sens méta-éthique, se transforment en une mauvaise dialectique, en action saisissante et en absence d'œuvre même. C'est pourquoi l'impression la plus importante à propos de Sartre, c'est l'absence de Sartre. L'auteur de ce texte se souvient aussi de sa première rencontre avec un livre de Sartre pour accentuer encore plus, de ce point de vue personnel, la différence entre l'importance de notre choix et la nécessité de choisir. Comme Sartre n'est pas devenu important, il a cessé d'être indispensable.